

Het sociaal-liberale cultuurhuwelijk

Warna Oosterbaan In de praktijk kan het sociaal-liberale kunstbeleid misschien wel werken. Maar is er wat de kunsten betreft ook een principiële overeenstemming tussen liberalen en sociaal-democraten mogelijk? Warna Oosterbaan heeft er een hard hoofd in.

Op 27 juni 2011 protesteerden enkele duizenden kunstminnaars op het Malieveld tegen de bezuinigingsplannen van staatssecretaris Zijlstra. Een man hield een bord omhoog waarop in duidelijke letters stond: kut. Met een punt erachter. Sprakeloos van verontwaardiging waren de demonstranten en die drie letters brachten zowel de stemming als het gebrek aan argumenten goed onder woorden.

Is een sociaal-liberaal kunst- en cultuurbeleid praktisch gezien mogelijk?

We zijn nu twee jaar verder, de liberalen hebben in het kabinet gezelschap gekregen van de sociaaldemocraten en de bezuinigingen zijn een politieke realiteit gebleven. Het k-woord komt de socialisten niet over de lippen. De huidige PvdA-minister van Cultuur, Jet Bussemaker, ziet zelfs lichtpuntjes: ze vindt het niet erg dat de sector wakker is geschud. 'De kunstwereld is te lang elitair en in zich-

zelf gekeerd geweest', zegt ze in het interview in dit nummer. Maar ook de politiek heeft het er bij laten zitten, erkent ze. Haar eigen partij had weinig aan 'visieontwikkeling' gedaan. We moeten dus 'opnieuw nadenken over het bestaansrecht en de betekenis van kunst en cultuur'.

Dat klinkt onheilspellend. Staat het bestaansrecht van de kunst en de cultuur in regeringskringen ter discussie? Tot dusverre breekt men zich alleen in Noord-Korea, Cuba en Iran over dergelijke kwesties het hoofd. Misschien bedoelt de minister dat ze opnieuw wil nadenken over dat deel van de kunst en de cultuur dat door de overheid wordt gesubsidieerd. Het is een misverstand dat je wel meer in cultuurland tegenkomt: alsof er geen kunst en cultuur buiten de overheid bestaat.

Maar dat overheidsdeel is gecompliceerd genoeg, vooral als je de eis stelt dat zowel sociaaldemocraten als liberalen zich erin moeten vinden. Kan dat? Is een sociaal-

liberaal kunst- en cultuurbeleid mogelijk?

Als je naar de politieke praktijk kijkt, kun je maar tot één conclusie komen: ja, tot dusver blijkt dat mogelijk te zijn. Het is schipperen, maar sinds het aantreden van het nieuwe kabinet hebben verhitte cultuurdebatten, waarin socialisten en liberalen elkaar scherpe verwijten maken, zich in de Tweede Kamer nog niet voorgedaan. Misschien komen die als de minister haar *Visiebrief* heeft verstuurd, maar waarschijnlijk is het niet. De speerpunten van het vorige kabinet staan er nog allemaal in, vertelt Bussemaker: talentontwikkeling, cultuureducatie, cultureel ondernemerschap, nieuwe financieringsvormen en presentatie van Nederlands toptalent in het buitenland. De liberale erfenis is door de sociaaldemocraten dus overgenomen.

Praktisch kan het dus. Misschien ook wel omdat het bezuinigingsbeleid waarvan tot dusver sprake was, weinig ideologische varianten kent. Zoals Berend Schans, directeur van de Vereniging Nederlandse Poppodia, in zijn column zegt: ‘of er nu door “liberaal”, “sociaal”, of “sociaal-liberaal” wordt bezuinigd, het maakt voor de popsector niets uit. Het is hoe dan ook desastreus.’

Is een sociaal-liberaal kunst- en cultuurbeleid theoretisch gezien mogelijk?

Maar als je het theoretisch bekijkt? Als je ook een cultuurpolitiek fundament onder de samenwerking zou willen leggen? Kan uit twee maatschappijvisies een overtuigende visie op kunst- en cultuurbeleid worden gesmeed, zoals vroeger de alchemisten hoopten dat ze uit ijzer en koper goud konden maken?

Te oordelen naar de bijdragen van de politieke denkers in dit nummer zal dat niet meevallen. De cultuurpolitieke opvattingen van de twee partijen zijn elkaars tegenpolen, zoals Marietje Schaake van D66 constateert. De liberalen met hun nadruk op een kleine

overheid en het individu, en de sociaal-democraten die voor een collectieve en meer top-down benadering kiezen. Maar net als je denkt dat Schaake zich de hoek heeft in geschilderd, komt ze met de uitweg: ‘Een sociaal-liberaal cultuurbeleid verbindt de twee tegenpolen, en kiest het beste van beide uitgangspunten.’ Schaake verwijst vervolgens naar de kracht van het individu (liberaal) en naar een divers cultureel landschap (sociaaldemocratisch) waar dat

---

Sinds het aantreden van het nieuwe kabinet hebben verhitte cultuurdebatten, waarin socialisten en liberalen elkaar scherpe verwijten maken, zich in de Tweede Kamer nog niet voorgedaan

---

individu zich ophoudt. Maar hoe dat precies gaat werken en hoe liberalen en sociaaldemocraten het daarover eens worden, het blijft een tikje onduidelijk.

Toch zie je die poging de tegenstellingen aan elkaar te lijmen bij meer deelnemers aan deze zoektocht. Erica Meijers van Groen-Links constateert dat de Teldersstichting van de VVD kiest voor de ‘meest kwetsbare groepen’ in het cultuurbeleid: dode kunstenaars en kinderen. Die kinderen worden dan

gevormd met de ideeën van die dode kunstenaars. De liberalen zijn niet voor de ondersteuning van eigentijdse kunst, maar eigenlijk alleen voor het doorgeven van het cultureel erfgoed. Einde gesprek? Nee, Meijers ziet toch een kans voor een cultuurbeleid waarin een verbinding wordt gelegd tussen verleden (erfgoedbeheer), heden (productie van kunst) en toekomst (cultuureducatie). Die drie kunnen niet zonder elkaar bestaan, zegt ze. Misschien heeft ze gelijk, maar de liberalen tekenen daar niet voor. In zijn bijdrage zegt Mark van de Velde van de Teldersstichting dat ambtenaren noch kunstenaars kunnen voorzien welke kunst over vijftig, honderd of tweehonderd jaar als erfgoed gekoesterd zal worden en dat ondersteuning van de productie van hedendaagse kunst dus niet in de rede ligt.

Zijn tegenpool, Frans Becker van de Wiardi Beckman Stichting, meent de verbinding te kunnen zien in het begrip 'positieve vrijheid' van Isaiah Berlin. Vrijheid moet vaak veroverd worden, en kunst en cultuur spelen in het veroveren van die vrijheid een cruciale rol, zegt Becker. 'Liberalen en sociaal-democraten zouden elkaar moeten kunnen vinden in de opdracht de voorwaarden te scheppen voor de ontwikkeling van autonomie en vrijheid.' Van de Velde zal weinig bezwaar hebben tegen autonomie en vrijheid, en hij laat in zijn bijdrage zien waartoe dat leidt: tot 'de nog altijd tegenvallende volksdeelname aan gesubsidieerde cultuur'. De Nederlanders gaan immers graag naar musicals, popconcerten en andere evenementen die niet gesubsidieerd worden. Dat gebeurt in volledige vrijheid en autonomie, er is niemand die hen daartoe dwingt.

Ook cultuuradviseur Geert Drion zet zijn kaarten op de positieve vrijheid van Berlin, maar hij constateert meteen dat de liberalen dat begrip verwerpen. Geen gunstige uitgangspositie voor een nieuw sociaal-liberaal

cultuurbeleid, concludeert hij. Maar Drion ziet toch licht aan de horizon: in het 'primaat van de cultuur' is voor een gezamenlijke politiek een gemeenschappelijke grond te vinden. Cultuur is onmisbaar, mensen zijn door en door cultureel. Het 'zelf' is in essentie een culturele entiteit, meent hij zelfs. Daarom heeft de overheid op dit terrein een verantwoordelijkheid.

Maar al die spitsvondigheid ten spijt, liberalen zullen hierin minder ver willen gaan dan sociaal-democraten, dat ziet Drion ook. Voor een actieve liberale cultuurpolitiek voelen ze niet. Niettemin pleit Drion voor een sociaal-liberaal cultuurbeleid dat de 'culturele humus en dynamiek waar nodig is verrijkt', maar dat toch vermijdt dat de overheid 'zich begeeft in inhoudelijke interventies'. Fraai geformuleerd, maar de vraag is of het mogelijk is. Wanneer is de humus te arm? Wanneer de dynamiek te slap? Dat zijn politieke vragen, daaraan iets doen vereist politiek optreden en daaraan beginnen kan niet zonder inhoudelijk debat.

Cultuureducatie als verbindende factor

Nee, hoe geavanceerd je begrippenapparaat ook is en hoe mooi de metaforen ook zijn, de tegenstellingen laten zich maar heel moeilijk bezweren. Op het geharnaste betoog van de liberalen ketsen de meeste toenaderingspogingen af.

Toch is er één element waar de meeste auteurs zich in kunnen vinden: cultuureducatie. Onderwijs op het gebied van kunst, erfgoed en media – daar is iedereen voor. 'Er is niets wat de liberale en sociaaldemocratische agenda meer met elkaar verbindt', zegt de minister en zij kan het weten, want zij zit er altijd bij. 'Cultuureducatie is dan ook het absolute speerpunt van het huidige cultuurbeleid.'

En niet alleen over het principe van de cultuureducatie, ook over de inrichting ervan

Warna Oosterbaan

is journalist. In 1990 promoveerde hij op het proefschrift *Schoonheid, welzijn, kwaliteit: kunstbeleid en verantwoording na 1945*.

Is sociaal-liberaal cultuurbeleid, gebaseerd op een overtuigende constellatie van gebalanceerde liberale en sociale uitgangspunten, eigenlijk wel een inspiratiebron voor de huidige PvdA-minister?

---

tekent zich een zekere overeenstemming af. Becker van de Wiardi Beckman Stichting noemt het ontwerpen van een culturele canon voor het onderwijs, ‘waarvoor in liberale zowel als sociaaldemocratische kring beslist animo bestaat’, een mooi sociaal-liberaal project. Zo’n canon zou kunnen helpen bij het definiëren van onze gemeenschappelijke culturele erfenis, vindt Becker, die opmerkt dat voor cultuureducatie overal een ‘hernieuwde belangstelling’ valt waar te nemen.

Maar kun je daarop een sociaal-liberaal kunst- en cultuurbeleid funderen? Daar is cultuureducatie toch iets te smal voor. Bovendien zou het best eens kunnen zijn dat een echt debat over de inhoud van dat onderwijs nieuwe tegenstellingen in het leven roept.

Sociaal-liberaal cultuurhuwelijk is een verstandshuwelijk

De eerste vraag die Cas Smithuijsen stelde in de inleiding van deze *Boekman* luidde: is sociaal-liberaal cultuurbeleid, gebaseerd op een overtuigende constellatie van gebalanceerde liberale en sociale uitgangspunten, eigenlijk wel een inspiratiebron voor de huidige PvdA-minister? Het is een vraag waarin een voorwaarde is opgenomen – die overtuigende constellatie moet er zijn voordat hij een inspiratiebron kan worden.

Nu kun je je die constellatie nog wel voorstellen. De liberalen tekenen voor erfgoed, de vrijheid van de kunstenaar en de kunstconsumenten. De sociaaldemocraten voor spreiding en sociale inbedding. Dat klinkt als een huwelijk waarin de beide partners elkaar aanvullen. Maar overtuigend is het niet. Het probleem van deze redenering is dat het liberale deel nauwelijks omstreden is en het sociale deel veel meer geld en moeite kost. En de weerzin van de liberalen tegen het ondersteunen van levende kunstenaars blijft een moeilijke kwestie. Het sociaal-liberale cultuurhuwelijk is dus op zijn best een verstandshuwelijk. Het uitpraten van de gevoelige kwesties zal niet veel opleveren, ze zullen alleen maar scherper op de voorgrond treden.

Er zit waarschijnlijk niets anders op: proberen elkaar iets te gunnen, voor praktische problemen praktische oplossingen vinden en elkaar niet met principes om de oren slaan. De speerpunten van de minister zijn de test. Lukt het om in de uitwerking van de cultuureducatie, cultureel ondernemerschap, talentontwikkeling, nieuwe financieringsvormen, et cetera, tot overeenstemming te komen, dan is een culturele grondslagdiscussie tussen VVD en PvdA voorlopig niet nodig.